

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยนำเอาแนวความคิดและทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีแหล่งข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม อันได้แก่การใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ศึกษาถึง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรปกครองท้องถิ่น ในการร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยพิจารณาถึง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล บทบาทขององค์กรประชาชนที่ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้น และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้ยังต้องการทราบความพึงพอใจของประชาชน ต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ต่อองค์กรประชาชน และต่อการมีส่วนร่วมประชาชน รวมทั้งความพึงพอใจต่อสภาพป่าไม้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา บทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน โดยศึกษาในขอบเขตพื้นที่ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 115.42 ตารางกิโลเมตร และประกอบไปด้วย 12 หมู่บ้าน

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือภรรยา ที่อยู่ในเขตตำบลศรีบัวบาน จากจำนวนครัวเรือน 2,341 ครัวเรือน มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างดังนี้

1. การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

โดยเลือก ประชาชน ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือภรรยา ที่อยู่ในตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งหาขนาดตัวอย่างของประชากร จากสูตรดังต่อไปนี้

จากสูตรการหาขนาดของตัวอย่างของประชากร

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดยที่ n แทนขนาดของจำนวนตัวอย่างของประชากร
 N แทนขนาดของประชากร
 E แทนค่าความคลาดเคลื่อน

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 จะได้ขนาดของตัวอย่างเท่ากับ 342 ตัวอย่าง เชื่อมั่นได้ 95 % ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งหมด

2. การสุ่มแบบคิดสัดส่วน โดยอาศัยหลักการ (Proportional allocation)

จากจำนวนตัวอย่างของประชากรทั้งตำบล 342 ตัวอย่าง แยกเป็นแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมี 12 หมู่บ้าน ก็จะมีการสุ่มตัวอย่างแบบคิดตามสัดส่วนจำนวนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน จากสูตร ดังต่อไปนี้

$$nh = \frac{n \cdot Nh}{N}$$

กำหนดให้ N แทนจำนวนประชากรทั้งหมด (2,341)
 Nh แทนจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน
 n แทนจำนวนตัวอย่างทั้งหมดในตำบล (342)
 nh แทนจำนวนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

ดังนั้น ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลแต่ละหมู่บ้าน มีดังนี้

หมู่บ้านศรีบัวบาน	มีจำนวนครัวเรือน 309 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 45 ตัวอย่าง
หมู่บ้านจำเริญ	มีจำนวนครัวเรือน 190 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 28 ตัวอย่าง
หมู่บ้านจำบอน	มีจำนวนครัวเรือน 200 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 29 ตัวอย่าง
หมู่บ้านจัวแคว	มีจำนวนครัวเรือน 331 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 48 ตัวอย่าง
หมู่บ้านม้าไค้	มีจำนวนครัวเรือน 303 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 44 ตัวอย่าง
หมู่บ้านม้าเหนือ	มีจำนวนครัวเรือน 200 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 29 ตัวอย่าง
หมู่บ้านทุ่งขาว	มีจำนวนครัวเรือน 152 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 23 ตัวอย่าง
หมู่บ้านหนองหล่ม	มีจำนวนครัวเรือน 139 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 20 ตัวอย่าง
หมู่บ้านป่าบง	มีจำนวนครัวเรือน 109 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 16 ตัวอย่าง
หมู่บ้านป่าปวย	มีจำนวนครัวเรือน 56 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 9 ตัวอย่าง
หมู่บ้านคอนแก้ว	มีจำนวนครัวเรือน 223 ครัวเรือน	ประชากรตัวอย่าง 33 ตัวอย่าง

หมู่บ้านทุ่งยาวเหนือ มีจำนวนครัวเรือน 129 ครัวเรือน ประชากรตัวอย่าง 18 ตัวอย่าง
รวม 2,341 ครัวเรือน 342 ตัวอย่าง

3. การสุ่มตามสะดวก (Convenience Sampling)

เป็นการสุ่มตัวอย่างประชากรภายในหมู่บ้าน โดยสอบถามประชาชนที่พบตามความสะดวก ไม่ได้เจาะจง

นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์มีความหนักแน่นยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ คณะกรรมการป่าไม้หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน 12 หมู่บ้าน 24 คน รวมทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน 4 คน และ เจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน อีก 2 คน รวม ทั้งสิ้น 30 คน ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ทั้งสิ้น 372 ตัวอย่าง โดยเป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม 342 ตัวอย่าง และการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 30 ตัวอย่าง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้สถานภาพในชุมชน และระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน รวมทั้งสิ้น 7 ข้อ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อต้องการทราบการใช้ประโยชน์จากป่าของประชาชนและการทำผิวดกกระเบียบการใช้ป่าของชุมชน โดยคำถามเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่านั้นใช้คำถาม 7 ข้อ วิธีการให้คะแนนคือ ถ้าผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่าเป็นประจำจะได้ 5 คะแนน ถ้าตอบว่าบ่อย จะได้ 4 คะแนน ถ้าตอบว่าปานกลาง จะได้ 3 คะแนน ถ้าตอบว่านานๆครั้ง จะได้ 2 คะแนน ถ้าตอบว่าไม่เคย จะได้ 1 คะแนน ซึ่งจะแบ่งการใช้ประโยชน์จากป่าออกเป็น 3 ระดับ โดยผู้ที่ได้คะแนน 7 – 15 จะถือว่ามีการใช้ประโยชน์จากป่าน้อย ผู้ที่ได้คะแนน 16 – 25 จะถือว่ามีการใช้ประโยชน์จากป่าในระดับปานกลาง และผู้ที่ได้คะแนน 26 – 35 จะถือว่ามีการใช้ประโยชน์จากป่าในระดับสูง ส่วนการกระทำผิวดกกระเบียบการใช้ป่าของชุมชน ใช้คำถาม 2 ข้อ รวมทั้งสิ้น 9 ข้อ

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อต้องการวัดระดับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องทรัพยากรป่าไม้ ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน ความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ และความผูกพันกับชุมชนที่อยู่อาศัย คำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเรื่องทรัพยากรป่าไม้ และสิทธิชุมชน มีคำถามอยู่ 10 ข้อ โดย ข้อที่ 1 ข้อที่ 4

ข้อที่ 6 ข้อที่ 8 และข้อที่ 10 ผู้ที่ตอบว่า ใช่ หรือ ไม่ทราบ จะได้ 0 คะแนน ตอบว่า ไม่ใช่ได้ 1 คะแนน ส่วนข้อที่ 2 ข้อที่ 3 ข้อที่ 5 ข้อที่ 7 และข้อที่ 9 ผู้ที่ตอบว่า ใช่ จะได้ 1 คะแนน ส่วนผู้ที่ตอบว่า ไม่ใช่ หรือไม่ทราบ จะได้ 0 คะแนน ซึ่งจะแบ่งระดับความรู้ความเข้าใจออกเป็น 3 ระดับด้วยกันคือ ผู้ที่ได้คะแนน 1 – 3 จะถือว่ามีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ ผู้ที่ได้ 4 – 5 คะแนน จะถือว่ามีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง ผู้ที่ได้ 7 – 10 คะแนน จะถือว่ามีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง ส่วนคำถามเกี่ยวกับความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ มีคำถามอยู่ 5 ข้อ เช่นเดียวกับ ความผูกพันกับชุมชนที่อยู่อาศัย โดยผู้ที่ตอบว่า เห็นด้วยมากที่สุด จะได้ 5 คะแนน ผู้ที่ตอบว่า เห็นด้วยมากจะได้ 4 คะแนน ผู้ที่ตอบว่า เห็นด้วยปานกลางจะได้ 3 คะแนน ผู้ที่ตอบว่า ไม่ค่อยเห็นด้วย จะได้ 2 คะแนน และผู้ที่ตอบว่า ไม่เห็นด้วยจะได้ 1 คะแนน โดยผู้ที่ได้ 5 – 11 คะแนน จะถือว่ามีความตระหนักหรือความผูกพันในระดับต่ำ ผู้ที่ได้ 12 – 18 คะแนน จะถือว่ามีความตระหนักหรือความผูกพันในระดับปานกลาง และผู้ที่ได้ 19 – 25 คะแนน จะถือว่ามีความตระหนักหรือความผูกพันในระดับสูง

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อวัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งสิ้น 20 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

- การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการรับรู้ปัญหา
- การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน
- การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน
- การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผล

วิธีการให้คะแนนคือ ถ้าผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่าเป็นประจำ จะได้ 5 คะแนน ตอบว่า บ่อย จะได้ 4 คะแนน ตอบว่า ปานกลาง จะได้ 3 คะแนน ตอบว่า นานๆ ครั้ง จะได้ 2 คะแนน ตอบว่า ไม่เคย จะได้ 1 คะแนน ซึ่งจะแบ่งการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในทุกขั้นตอนออกเป็น 3 ระดับ โดยผู้ที่ได้คะแนน 20 – 46 จะถือว่ามีการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ผู้ได้คะแนน 47 – 73 จะถือว่ามีการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และผู้ที่ได้คะแนน 74 – 100 จะถือว่ามีการมีส่วนร่วมในระดับสูง

ส่วนที่ 5 เป็นคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อวัดความพึงพอใจของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสภาพป่าไม้ รวมทั้งสิ้น 20 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

- ความพึงพอใจต่อการจัดการป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบล
- ความพึงพอใจต่อการจัดการป่าไม้ของกรรมการป่าไม้
- ความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ของประชาชน
- ความพึงพอใจต่อสภาพป่าไม้ของชุมชนในปัจจุบัน

วิธีการให้คะแนนคือ ถ้าผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่าเห็นด้วยมากที่สุด จะได้ 5 คะแนน ตอบว่าเห็นด้วยมาก จะได้ 4 คะแนน ตอบว่าเห็นด้วยปานกลาง จะได้ 3 คะแนน ตอบว่าไม่ค่อยเห็นด้วย จะได้ 2 คะแนน ตอบว่าไม่เห็นด้วย จะได้ 1 คะแนน ซึ่งแบ่งความพึงพอใจต่อการจัดการป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการป่าไม้ การมีส่วนร่วมของประชาชน และสภาพป่าไม้ของชุมชนในปัจจุบันออกเป็น 3 ระดับ โดยผู้ที่ได้คะแนน 20 – 46 จะถือว่ามีความพึงพอใจในระดับต่ำ ผู้ที่ได้คะแนน 47 – 73 จะถือว่ามีความพึงพอใจในระดับปานกลาง และผู้ที่ได้คะแนน 74 – 100 จะถือว่ามีความพึงพอใจในระดับสูง

3.3.2 แบบสัมภาษณ์

เป็นการสัมภาษณ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน 4 คน เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน และกรรมการป่าไม้ อีก 24 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน แบ่งเป็น

ก. แบบสัมภาษณ์สมาชิกและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ภูมิลำเนา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลบทบาทหน้าที่โดยทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน

ส่วนที่ 4 ข้อมูลบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ข. แบบสัมภาษณ์กรรมการป่าไม้ มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ภูมิลำเนา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลวิธีการคัดเลือกกรรมการป่าไม้

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับหน้าที่ของกรรมการป่าไม้

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการดูแลรักษาป่าชุมชน

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการดังนี้

1. ศึกษาโดยการค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ บทความ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการศึกษาวิจัย

2. ศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จากหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่อาศัยในเขตตำบลศรีบัวบาน ซึ่งประกอบไปด้วย 12 หมู่บ้าน ทั้งหมด 342 คน

3. ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบ

มีโครงสร้าง จากผู้มีตำแหน่งในชุมชน หมู่บ้านละ 2 คน 12 หมู่บ้าน รวม 24 คน รวมทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน 4 คน และ เจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบลศรีบัวบาน 2 คน รวม 6 คน ดังนั้นใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมด 30 คน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

3.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)

1. การวิเคราะห์ตัวแปรเดี่ยว หมายถึง การวิเคราะห์และอธิบายตัวแปรเพียงตัวแปรเดียว ได้แก่

- 1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน
- 1.2 การใช้ประโยชน์จากป่าและการทำผิวดินระยะเบียบการให้ป่าของชุมชน
- 1.3 ความรู้ความเข้าใจเรื่องทรัพยากรป่าไม้และสิทธิชุมชน
- 1.4 ความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ และความผูกพันกับชุมชนที่อยู่อาศัย
- 1.5 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในขั้นตอนการรับรู้ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล
- 1.6 ความพึงพอใจต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ขององค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการป่าไม้ การมีส่วนร่วมของประชาชน และสภาพป่าไม้ของชุมชน ในปัจจุบัน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ตัวแปรเดี่ยว ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ค่าร้อยละ แสดงคุณลักษณะบางประการของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ค่าเฉลี่ย แสดงค่าเฉลี่ยด้านพฤติกรรม และทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์ตัวแปรคู่ หมายถึง การวิเคราะห์และอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่า ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และสิทธิชุมชน ความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ ความผูกพันกับชุมชนที่อยู่อาศัย

และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในทุกขั้นตอน ส่วนตัวแปรตามได้แก่ การใช้ประโยชน์จากป่า การกระทำผิดกฎระเบียบการใช้ป่าของชุมชน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และสิทธิชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในทุกขั้นตอน และความพึงพอใจต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสภาพป่าไม้ของชุมชนในปัจจุบัน

โดยสถิติที่ใช้วิเคราะห์ตัวแปรคู่ คือ

2.1 การทดสอบแบบ Parametric ซึ่งระดับของข้อมูลจะต้องเป็นแบบอัตราส่วน สถิติที่ใช้ทดสอบคือการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance หรือ ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

2.2 การทดสอบแบบ Nonparametric ซึ่งระดับของข้อมูลจะต้องเป็นแบบนามหรือจัดอันดับ สถิติที่ใช้ทดสอบโดยทั่วไปคือ Chi-square ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

3.5.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้วิธีการพรรณนาข้อมูล ทั้งนี้ จะนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มาอธิบายเสริม ซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความหนักแน่นยิ่งขึ้น และทำให้ผลการศึกษา มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น